

YANGI O‘ZBEKISTONDA NOGIRONLAR UCHUN YARATILAYOTGAN IMKONIYATLAR

Abdullayeva Xurshida No‘mon qizi

Magistrant

Guliston davlat pedagogika instituti

Email: berdimuratovsuhrob4@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida nogironligi bo‘lgan shaxslar (nogironlar) uchun yaratilayotgan imkoniyatlar, ularning huquqiy asoslari, ijtimoiy, ta’lim, mehnat va boshqa sohalarida qo‘llab-quvvatlash istiqbollari tahlil qilinadi. Maqolada davlat siyosati, qonunchilik, amaliyotdagi muammolar va yechimlar ko‘rib chiqiladi. Asosiy e’tibor “Yangi O‘zbekiston” strategiyasi doirasida nogironlar uchun teng imkoniyatlar yaratish masalalariga qaratilgan. Tadqiqot natijasida nogironlar huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy integratsiya, to‘siqsiz muhit yaratish hamda qo‘shimcha imtiyozlar tizimi borasida ijobiy o‘zgarishlar mavjudligi, biroq hali ba’zi to‘siqlar qolayotganligi aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: nogironlik, imkoniyatlar, teng huquqlilik, ijtimoiy integratsiya, to‘siqsiz muhit, inkluziv ta’lim, huquqiy kafolatlar, mehnatga kirish, davlat siyosati, “Yangi O‘zbekiston” strategiyasi, ijtimoiy himoya, nogiron bolalar.

Kirish. XXI asrda inson huquqlari hamda teng imkoniyatlar tamoyili xalqaro rivojlanish kun tartibida markaziy o‘rin egallagan. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan qabul qilingan Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiya (2006) nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan bo‘lib, davlatlar oldida nogironlar uchun teng imkoniyatlar yaratish majburiyatini qo‘yadi.¹ O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi takomillashmoqda, qonunchilik bazasi mustahkamlanmoqda. Masalan, 2020 yilda qabul qilingan “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida” Qonuni bu yo‘nalishda muhim huquqiy hujjatdir.² Shu bilan birga, davlat strategiyalari “Yangi O‘zbekiston” kontseptsiyasi doirasida nogironlar masalasiga alohida e’tibor qaratmoqda.³

Mavzuning dolzarbligi. Nogironligi bo‘lgan shaxslar jamiyatning zaif guruhlaridan biri bo‘lib, ularning ijtimoiy hayotga to‘liq integratsiyalanishi davlatning ijtimoiy adolati, iqtisodiy rivojlanishi va barqarorligi uchun muhimdir. Jahon miqyosida nogironligi

¹ https://nhrc.uz/oz/articles/nogironlar-uulari-halalo-va-millij-kafolatlar?utm_source=chatgpt.com

² https://ombudsman.uz/oz/docs/nogironligi-bolgan-shaxslarga-teng-imkoniyatlar-yaratish-boyicha-ishlar-jadallashtirilishi-lozim?utm_source=chatgpt.com

³ https://nhrc.uz/oz/news/m10108?utm_source=chatgpt.com

bo'lganlarning soni taxminan 1 milliardga yaqin ekanligi e'tirof etilgan.⁴ O'zbekistonda ham ushbu guruhga mansub shaxslarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish zarurati kundan-kunga oshib bormoqda.

Shunday ekan, "Yangi O'zbekistonda" nogironlar uchun yaratilayotgan imkoniyatlarni tahlil etish, mavjud yutuqlarni e'tirof etish va qoldiq muammolarni aniqlash muhim ilmiy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Quyidagi bo'limlarda asosiy tahliliy materiallar keltiriladi.

O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini himoya qilish va imkoniyatlarni kengaytirish bo'yicha bir qator huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda. Masalan:

"Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida" Qonun (2020 yil) — nogironlar huquq, tenglik tamoyillarini mustahkamlash.

Prezident Farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari orqali ijtimoiy himoya chora-tadbirlari belgilangan.

"Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasida nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash samarali tizimini shakllantirish 66-maqсад sifatida belgilangan.

Huquqiy hujjatlar orqali nogironlar uchun quyidagi kafolatlar belgilangan: kamsitilmaslik, teng imkoniyatlar, to'siqsiz muhit, ta'lim va mehnatga kirish imkoniyati, ijtimoiy himoya va boshqalar.

Shuningdek, monitoring va nazorat mexanizmlari rivojlantirilmoqda – masalan, idoralararo elektron ma'lumotlar almashinuvi, fuqarolarning ishtirokisiz nogironlikni belgilash.

Nogironligi bo'lgan bolalar va yoshlar uchun ta'lim muhitini inkluziv qilish, maxsus ehtiyojlari bo'lgan shaxslar uchun qo'shimcha imtiyozlar ajratilishi – bugungi kunda ustuvor yo'nalishlardan biridir. Masalan, maktabdan tashqari, professional va oliy ta'limga qo'shimcha kvotalar berish, maxsus maktablar hamda inkluziv ta'lim tizimi joriy etilmoqda.⁵

Qashqadaryo viloyatida oliy ta'lim muassasalarida nogironligi bo'lgan shaxslar uchun to'siqsiz muhit monitoringi o'tkazilgan.

Ta'lim muassasalarida pandus, lift, taktil qoplamalar va boshqa qulayliklar yaratish masalasi alohida ko'rilmoqda. Nogironlar uchun mehnatga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, kasb tayyorlash va ish bilan ta'minlash davlat siyosatida markaziy o'rin olmoqda. Jamoat birlashmalari, nodavlat tashkilotlari orqali kasbga yo'naltirish, start-up loyihalar, ijtimoiy korxonalar faoliyati kuchaymoqda.⁶ Ishga joylashtirish va nogironlarni iqtisodiy faollashtirish orqali jamiyatga qo'shgan hissassi ortadi, bu esa "qarzdorlik"dan

⁴ https://tsuull.uz/uz/content/cheksiz-imkoniyatlar?utm_source=chatgpt.com

⁵ https://hp.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/download/6417/4523/15982?utm_source=chatgpt.com

⁶ https://library-samdukf.uz/wp-content/uploads/2023/10/Yusupov-R.K.-Ijtimoiy-ishga-kirish-239.pdf?utm_source=chatgpt.com

“resurs”ga aylanishga imkon beradi. Jamiyatda nogironlar uchun to‘siqsiz muhitni yaratish — aravachada yuradiganlar, ko‘zi ojizlar, karlar uchun qulayliklar ta‘minlash — bugungi kun talabi. Qashqadaryoda o‘tkazilgan monitoringda oliy ta‘lim binolarida shunday muhitlarni yaratish bo‘yicha sezilarli ishlanmalar mavjudligi qayd etilgan. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va imo-ishora tili, muqobil aloqa formatlari orqali nogironlarning raqamli jamiyatga kirishi ham ta‘minlanmoqda. Davlat nogironligiga ega shaxslar va ularning oilalarini qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan dasturlarni kengaytirmoqda. Masalan, doimiy parvarishga muhtoj bolalar oilalarining qo‘llab-quvvatlanishi, bepul tibbiy-ijtimoiy ekspertiza, sanatoriy-kurortda sog‘lomlashtirish, maxsus oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlash kabi kafolatlar belgilangan. Bundan tashqari, nogironlarning huquqlari bo‘yicha mahalliy nodavlat tashkilotlari va xalqaro hamkorlik doirasida ham faoliyat olib bormoqda.

Xulosa. Xulosa sifatida shuni ta‘kidlash mumkinki, O‘zbekistonda nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun yaratilayotgan imkoniyatlar sohasida sezilarli o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Shunga qaramasdan, hali ham ayrim to‘siqlar va kamchiliklar mavjud: nafaqa miqdorlari, ish joylari, infrastruktura moslashuvchanligi, ma‘lumot va resurslarning teng taqsimlanmagani kabi. Kelgusida quyidagi tavsiyalarni ilgari surish muhim:

Nogironlar uchun mehnat bozorini moslashtirish, mos ish o‘rinlari yaratish, ijtimoiy korxonalar va inklusiv biznes modellarini rivojlantirish.

Ta‘lim muassasalarida inkluzivlikni yanada kengaytirish, mutaxassislar tayyorlash, maxsus yordam xizmatlarini rivojlantirish.

Infratuzilmani to‘siqsiz muhit tamoyillari asosida barcha hududlarda joriy qilish, ushbu masalada monitoring tizimini kuchaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Nogironlar huquqlari: xalqaro va milliy kafolatlar”. O‘zbekiston Respublikasi Milliy huquqiy instituti.
2. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlashning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” Farmon, O‘zR Prezidenti.
3. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida” Qonun (2020).
4. “O‘zbekistonda imkoniyati cheklanganlar yetarlicha qo‘llab quvvatlanayaptimi? Nogironlar va ular bilan turmush qurganlarning mahzun hikoyalari”. Kun.uz, 2022.
5. “Qashqadaryoda nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun to‘siqsiz muhitdan foydalanish imkoniyatlari yaratilganmi?” O‘zbekiston Respublikasi Inson huquqlari bo‘yicha milliy markazi.